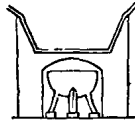

տառուեւ երկաթի թելէ շրջանակ մը 68 $\frac{1}{2}$ սմ. քառակուսիով, որուն արտաքին եզերքէ գրեթէ 36 հատ երկաթի ծանկեր կան, իրարէ 6 սմ. հեռաւ որովեւամբ: Այս շրջանակն շուսնով կախուած կ'ըլլայ առաստաղի գերանէն ճախարակաւ մը, եւ կրնայ վեր վար շարժիլ:

Իսկ հայրենի վերջի յիշուածներէն ի՞նչ մը տարբեր է: Ասիկայ կազման է 75 սմ. բարձր եւ նոյնչափ լայն երկաթի սեւ թիթեղէայ փոր գլանէ մը, որուն վարի կողման մէկ երեսն լայն եւ բարձր կարուած մը կ'ըլլայ, որպէս զի երկաթի թիթեղէ փոքրիկ կրակարան մը կարենայ մէջտեղը դրուիլ: Փոխանակ կրակարանի կրնայ շոգի ալ ըլլալ, բայց քնականակէս այն ժամանակ յիշեալ գլանին վարի մասն լաւ փակուած պիտի ըլլաւ: Նոյն փոր գլանին մէկ կողմն ալ խողովակ մը կ'ըլլայ որպէս զի երկաթարանի ջերմութիւնն անկէ դուրս ելլէ եւ կրակարանը չմարի: Ասոր վրայ իր դուռի պղնձի կրակաշարժին եւ տափակ անոթ մը, որուն ներքին երեսն լաւ անոգւած կ'ըլլայ: Այս ամեն բանին կը ներկայացընէ Պատկ. 14ը:

Պատ. 14.

Իսկ գլորեւել ածրանին տախտակը կ'ըլլայ կարծր յղիւն փայտէ, կամ լաւագոյն՝ մարմարէ, բայց ոչ կարծր փայտէ, լայն զի ամբողջ մամլին ուն միջպէս մութ գոյն մը կու տայ:

(Ըորոշանիւն:)

ԲԵՐԹՅԱՆԵՐ

ԽԱՅՈՒ ԶԵՓԻՉ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՐՈՆԱԿԱՆԵՐԵՆ ՎԵՂ ԵՐ

(Ըրոշանիւնիւն)

3. ՏՈՐԱՐԻՊԱ:

Տոն Էնրիէրէ Գոլանդայ իր ընտանեալը Բի-զոյի գրեթէ վերէն ծայրը մեծ տուն մը իր բնակէր: Ասոր պարտախիճն ետեւի ծայրը գաշտ կը հաներ: Էնրիէրէզին ամուսինն՝ Տոննա Իլպպէլլա, չուանա քաղցրէն էր, ուր էին իւր շատ հարուստ ազգականները: Երկու ամուսնաց մէջ բարոյք մեծ տարբերութիւն կար, որ ամուսնանալու տանէ պիշափ չէր տեսնուեր, բայց ժամանակ անցնելով շատ զգայն եղաւ: Մինչքեւ Տոննա Իլպպէլլայ սպանիոյցի կանանց մեծագոյն մասին պէ՛տ խորին կրօնական զգածութիւններ, ամուսնոյն վրայ՝ կրօնական իրաց կատարելալ անտարբերութիւն մը կը նշմարուեր, որ մեղի գաղտնիքներէ որ սկիզբ առաւ եւ կաթնուղիկական հոգաւով կատարարուող տեսերութիւնն մէջ՝ այս անժաղած մարդուն սրտին վրայ ստատիկ ընդդիմադրական ցանկութիւն մը յառաւ ըրեաւ: Այսպէս Տոն Գոլանդայ կամայ կամով ուղիղ ծամբէն խտորեցաւ, եւ վերջապէս կարախայի ամենամեծ հակառակորդներէն մին ե-

ղաւ: Ամուսինն ի սկզբան զինքն էտ կեցնելու կ'աշխատէր, բայց իւր բարը Էնրիէ ի դերուն Էաւ: Թէեւ այս հակառակ բնաւորութիւնն Տոննա Իլպպէլլային երբեմն սրտառու զգոյնաբերութեանց պատճառ կ'ըլլար, սակայն ընդհանրապէս արտաքինէն չափաւր՝ իրենց ամուսնութիւնը զօրախա եղած չէր: Ճիշդ այն պատահեցաւ Գոլանդային, ինչ որ անհաստատութեան նորարարչոյ տեսնողն օտ-վորաբար կը պատահի: Երիտասարդութեան ժա-մանակէն ի վեր իրեն ներքնական սկզբանց համա-ձայն սկսաւ գործել, թէեւ այս սկզբանց իւր հիմ ծառայող հաստատչի հիմունքն շատանց խորախու-ած ու ոշնայած էր: Բնական է որ Գոլանդայ իւր խորախուել հաստատչին տեղ ուրիշ առաջնորդ կը փնտռէր. եւ կը կարծէր որ զայն պատուել զգած-ման մէջ գտած ըլլայ: Ի մեծ երջանկութիւն իւր ամուսնական կենաց այս պատահին հրամայեց իրեն, որ իւր կողակցին կրօնական համոզման ինայէն Բնականապէս այս պատուել հրամանն, ինչպէս նաեւ այս զգածմանց պատուելն ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ պատրասէր մը: Վասն զի մտքին մէջ կը կարծէր, որ տկար կիռ կ'ունէ հարկուոր է. ընդ-հակառակն զգուստր այլն կրնայ առանց կրօնի ալ ըլլալ: Եւ ճիշդ այս պատճառիս համար ոչ թէ մի-այն իւր ըծակցին կրօնական համոզման կը հան-դուրժէր, այլ կը պահանջէր անկէ իրեն որ ինչ իւր անկէն համար Թուրքը եւ յիմարական կը կարծէր: Գոլանդայ իւր ամուսնութենէն երկու զաւակ ունեցաւ. Եւսիպ անուն որդի մը որուն՝ իւր հօր կար-ծեաց կարծեկից ըլլան ընթերցողն արգէն կը ծանշ-նայ. եւ Տօրաբիգա անուն աղջիկը, զոր Գոլանդայ վերջոյն ալ պատճառներուն համար կրօնական իւր կիռն ազդեցութեան տակ թողաց. աղջիկն ալ ճիշդ մօրը նմանելու կը ջանար: Բնականապէս կրնայ մտածուիլ, որ Տոննա Իլպպէլլա՝ այս իւր գտարէ կրթութիւնն խորին կրօնական հիման մը վրայ հաստատելու շատ հոգ տարած էր, եւ ուրա-խութեամբ կը տեսնէր, որ ծանր առիթներու մէջ աղջիկն այս հիման վրայ յեղեալ՝ ինք զինք կ'որոշէր:

Տօրաբիգա այժմ հնգամասնեկորով տարին նոր անցուցած էր, եւ ալ զինքն ամուսնացընելու վրայ իւր հելլա յարմարագոյն ժամանակն էր: Աս-կայն թէեւ բազմաթիւ երիտասարդներ տունը կը մտնէին կ'ելէին, բայց ընտրութեան վրայ ամե-նեկն խօսք չկար: Ատեղ տանին ալ Գոլանդային կարծեկից էին, եւ մայրը ծանր կրօնական կապակ-ներ ունէր, թէ արգէնք Տօրաբիգային ապագան՝ այսպիսի սկզբանց տեւ մէկուն կրնայ յանձնէլ:

Իւր ամեն յամախող բոլոր երիտասարդներուն մէջէն՝ Լիուաթաց պաշտօնակալ մը կար Մեհասոյ Գամբուզանտ անունով, որուն միւսներէն նուազ հակամարտութիւն կը զգար: Այսին հաջիւ թանի մ'ամեն ի վեր առնէ յամախելու սկսած էր եւ Եւսիպին հետ անմիջ թարեկամութեամբ կապուած: Գամբուզանտայ համար չէր կրնար ըսել, որ տան-տիկնը կրօնական զգածմանքն կը վերաւորէր: Ընդ-հակառակն այս կէտիս մէջ շատ զգուշաւոր էր, մա-նանաղ թէ կրնական զգածմանքն մեծարող կը հանդիսանար: Պաշտօնակալին մի միայն Էնրիէն էր, ընտանեաց մէջ մուտք գունդէլ. եւ Իլպպէլլա սկսած

եր արգէն ծանրապէս մտածել որ եթէ Գաթնու-
զանա իւր աղէկին խնդրելու ըլլայ, ինչ պիտի պա-
տարանէ: Այս նկատմամբ սխալ Տօլորիգային ալ
քանի մ'անդամակցութիւններ ընել, տեսնելու հա-
մար թէ Գաթնուզանա անոր վրայ քիչ ազդեցու-
թիւն բաժնէ է:

Տօլորիգայ յայժմ Տօլորիգին լուսաւորեց մա-
րը: «Պաշտօնականին քաշուածութիւնն, ըսաւ,
զուտ կեցածաւորութիւն է, եւ եթէ իրօք ձեռքս
խնդրելու գիտաւորութիւն ունի, այն ալ պարզա-
պէս շահագործութիւն է:»

Տօլորիգային սաստկայող իտակցութիւնն՝
Տոննա եղապէս յայնչափ անհաճոյ չեղաւ: Ստոյգ-
է իւր աղէկամբ պէս շոր չէր մեկնէր Գաթնուզա-
նային վարմունքը. բայց, ընդհանրապէս խտելով,
անոր ո՛ր չունենալու շատ կը բաղձար. վասն զի ինքն
ալ յարմար ան մը չէր գտներ գիտաւորական, այլ
ստունն յամախող երիտասարդաց մէջն ամենէն
նուազ անյարմարը:

Ըստ եւ աղէկան՝ եթէ ոչ նոյն աստիճանաւ,
զոնէ բոտ էականին իրարու հետ միարեւելիլ պատ-
ճառ եղաւ, որ Տօլորիգային խիստ խօսելու կերպը
մերս ալքը չգտարիւ: Ապա թէ ոչ՝ կրնար իրաւաւոր
գարմանալ ասոր վրայ. վասն զի ձեռք խնդրողն որ-
պիսի մարդ ալ ըլլայ՝ կանանց սիրան այս խնդրա-
նքը ինք զինք միշտ շողգործութեան կը դդայ, եւ
իրեն եղած մեծարանաց համար՝ ձեռք խնդրողին
ներողամիտ եւ զիջող կ'ըլլայ: Իւր գառառասանին
խոստութիւնը մեկնելու համար, հարկ էր որ Տօլ-
որիգ ալ Գաթնուզանային զեմ նոյնչափ զորուոր
եւ կամ զորուորացոյն հակառակութիւն մ'ունե-
նար. կամ ուրիշ մէկը սիրէր, եւ կամ՝ Գաթնուզանա
զինքն ստառիկ վշտացուցած ըլլար:

Այս վերջին եւ ոչ կրնար մտածուիլ: Ուս-
տի Տոննա եղապէս՝ իւր աղէկան գաղտնի սեր
մ'ունենալը կրնար հետեւըրելու: Եւ իրօք այս պո-
պէս էր, եւ իւր սիրոյ առարկան՝ գահաբեկցուն լու-
բեր պաշտօնականը՝ խիմենէն էր:

Թէ ինչո՞ւ ցայժմ Տօլորիգայ այս սերը որտի
մէջ ծածուկ կը պահէր, ասոր իրական պատճառն
այլեւայլ յարաբերութիւններն էին: Խիմենէն իւր
անինքն վնայ այնպիսի հակառակ բաներ միացուցած
էր, որոնցմով Տօլորիգային ծնողացը թէ ընդունելի
թէ եւ անընդունելի կ'ըլլար: Այս հակառակ իրերն
հարթեցը ժամանակին եւ պարզապէս յանձնելու
պարտաւորեալ էր Տօլորիգայ. եւ ապահովապէս կը
յուշար, որ իրօք ասոնք պիտի հարթուէին. բայց առ-
այժմ անդարեւին էր՝ որ խիմենէն կրնարար յայտ-
նապէս զինքն ամուսնութեանն ինդրել: Մինչդեռ
հաստատութիւն՝ ուղղաբար, մ'ըլլապէս յատկու-
թեամբ՝ աղէկան մօրն ընդունելի կ'ըլլար, աղքա-
տութիւնն եւ աղատամբ՝ չունենալու պարագան
իրեն համար նպատակաւոր հետեւութիւն պիտի չու-
նենար: Բնականապէս այս վերջին յատկութեամբ
Փոլսնդային հաճոյ կ'ըլլար. վասն զի խիմենէն իւր
բարձր պաշտօնին հասած էր մի միայն իւր աննա-
կան քաջութեամբն ու յաշնդարութեամբը, զոր
ծեր Փոլսնդոյ հարստութիւնէն եւ աղատամբ
աւելի էր համարել: Ընդհակառակն արդի կառա-
վարութեան եւ զինքը ներկայացնող գահաբեկցուն

յայտնի կողմնակիցն էր, եւ այս պարագան զինքը
Տօլորիգային հօրն անընդունելի կ'ընէր:

Սակայն երկու սիրելիներն առ այժմ՝ իրենց
երջանկութիւնն յայնժմ գտած էին, որ երբեմն եր-
բեմն, եթէ առանց նշմարելու կարելի կ'ըլլար,
քանի մը վարկեան զիտար կը տեսնէին եւ մշտնջե-
նաւոր սիրոյ եւ հաւատարմութեան հաստատիքն կը
նորագէնէ: Մայրենի ամէն հոկողութեան հակա-
ռակ՝ այս կը կատարուէր:

Առաւօտ մը կանուխ, — որ ժամանակ հա-
րուստ ընտանիքներն ձիով առաւօտեան շրջապա-
սութիւն ընելու սովորութիւն ունին, վասն զի Գի-
դայի բնակիչներն, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի բոլոր
պայանիական սերունդն ի ծնէ ձիաւոր են, — քաղ-
քին շրջակայքը մեծ բազմութեամբ էր: Արք եւ
կանաչք նոյն յաշնդարութեամբ իրենց թիկնեւրն
թաց ձիերովն կը սուրային ու կը արանային: Տու-
րիգ ալ աստիկ կը սիրէր ձիավարել, եւ բոս՝
հետաւոր արշաւանքներն երբեք բաւական չէին
ըլլար: Մովորաբար հայրը կամ եղբայրը, եւ եր-
բեմն նաեւ մայրն ալ կ'ընկերանային իրեն, թէ եւ
մայրն աղէկամբ պէս ձիավարելէ համ չէր առ-
նար: Ըստ անոնցմ կ'ըլլար որ իրենց շրջանակին
վերաբերեալ արք կ'ընկերանային իրենց: Ասոց
մէջ միշտ անպակաս էր Գաթնուզանա, որ Տօլորի-
գային քոյն երկնալու այս մի միայն առիթն երբեք
չէր կորսնցնէր:

Օգն այն առաւօտ ուրիշ անգամներն շատ
աւելի հրապուրէր էր, եւ Տօլորիգայ նոյն գիշերցիկ
առաւօտն շատ սիրով հետաւոր շրջապայութիւն
մ'ընելու գործածել կը բաղձար: Բայց հայրն եր-
կան մտածուէն խտել ուրոշը, որ գահաբեկցուն
հետ ծանրակրօն իտակցութիւն մ'ունէր եւ անոր հա-
մար ելլաւ անոր գնաց, Մայրը թիկն էր անհանգը-
տութեան մը պատճառաւ չէր կրնար իրեն ընկե-
րանալ, իսկ եղբայրը դեռ եւ զարձած չէր Վուսայա-
քիլէն, ուր հայրը կամ աւելի՝ Վիշապչ անուն
լծօք զինքը խաւարած էր, Փան տէր Արդ, եւ կամ
Ութրեկին՝ «Արշալոյս» անուն լծիկ անդամ: Արի-
մէկը Եղբայրն, ընդունելու եւ հոս բերելու: Տո-
լորիգային ուրիշ միջոյ շինաց, բայց թիկն կամ շրջա-
պայութեանէն հրաժարել եւ կամ՝ ծառայի մ'ընկե-
լութեամբ երթալ, որ իրեն ամենէն աւելի ան-
հաճոյ բանն էր: Սակայն վերջապէս այս վերջինն ու-
րոշեց եւ քիչ մ'ետեք ձիավարաց բազմութիւն գնդե-
րուն մէջ գտաւ ինք զինքը:

Բայց այս ամբօրին մէջ երկայն շնաց. ըստ
իւր հաճոյից զատեցու եւ մտքներու վնայն արա-
շաւ ընթանալու ասիկն սուեպ չէր գտներ, անոր
համար նոյն օրուան ասիկն ուղեց գործածել:
Բազմամարդ ճամբաներն ետեւ մնացին եւ իւր ծա-
ւային ընկերակցութեամբն անպիսի ճամբայ մը
սկսաւ արշաւել, որ քիչ մ'ետեք զինքն ապագա-
մենքու եւ թիկնութեւն մէջ աւելի ամուրջ տեղեր պիտի
տեսնէր:

Իւր ոչ գալն եւ ոչ անհետ ըլլալն աննշմա-
րելի մնացած էր: Գիշ մ'ետեք իր ետեւէն արավար
արշաւանք մը լսեց. եւ լսուին ետ գաղթելով՝
ձիաւոր պաշտօնականը եւ նշմարել, որուն երկիւրն
կատաղաբար կը սուրար: Առաջին վայրկեանին՝ ձիաւա-

բին եւ իւր երիվարին ընծայած շքեղ ստեարանին վրայ սկսաւ ուրախանալ վաթ լամպերը: Չմի՞ գլուխը վեր ուղղած, քիմափողքն՝ հովին երկարած, բռնեին՝ արեան ու ծածուսն, ահագին սաստամամբք կը թռչէր իւր վրան նստողի՝ անձանի պէս կեցած՝ ձիւնէ կը տարուէր, առանց կարծեւել կամ սանձա-կոծելու:

Քանի մը վայրկեանէն ձիււորն հասաւ եւ Պե-տուինի մը յաշտութեամբ ձին կեցաց, Պատա-զարար վազած տանն՝ ձին աւելի երկու ասերուն վրայ լողաւ, այնպէս որ Յուլրիգ ազհուրեւրով իւր երիվարն մեկդի քաշեց, վասն զի կարծեց որ միւսին ձին գետին պիտի ինայ եւ կամ վազքին ստառութեանէն վզին վրայ թառալի: Բայց ո՛չ մէկն եղաւ ո՛չ միւսը: ձին փրփրալից եւ գողգողալով կեցաւ եւ ձիււորն քաղաքավարութեամբ բարեւ ժալով՝ ձեռքը թեթեւ գլխարկին երկնցոյց, որուն տակէն՝ գլուխն արեւու ճառագայթներէն պահպանելու հա-մար տեսակ մը շղալաւտեօի նման սպիտակ կտաւ մ'երեւեցաւ: Յուլրիգը եկողին աշուրեւրուն նայե-ցաւ, Գամբուզանան էր:

«Ինչո՞ւ տուէ՛ր, օրիորդ իմ, բնաւ ձեր նստա-ծ առային, որ զձեզ այս ձեր շտանցած ճամբուն վտանգներուն մտադիր ընէ՛ր»:

«Մենեպէս շնորհակալ եմ, տէր Գեղե՛նեղէ, ձեր դիտաւարութեան: Ինչ վասնդ կըսոյ հոս ինծի սպառնալ»:

«Ճամբան առայի է, եւ թե՛ ձեզի բան մը պատահի, ա՛մն օգնու՛թ ենէ զու՛ր էր»:

«Ինչ պիտի պատահի, հարցոց ծիծաղելով Յուլրիգաւ: Արդեօք մարդապաշտութեան վրայ բան մը լսուեցաւ»:

«Մինչեւ որ առաջին զահր ձեռքերէն չիտայ, իրեղծ վրայ բան չի լսուիր»:

«Ա՛, ա՛, Գեղե՛նեղէ, կրկնեց Յուլրիգ թե-թեւ մը ծաղեղելով կարծեմ՝ այս շատ հասարակ լուրն ինծի առաջ համար չէր, որ ձեր ընկերակից-ներէն բաժնուեցաք»:

«Ոչ, բնաւ ծիծաղելով, թեւեւ, պատուէյր վրայ, այս ալ գիտաւարութիւն չէր պատճառեր ինծի, բայց բնաւ վտանգներս իրական հիմ մ'առնին»:

«Ուրեմն ի՞նչ է, հարցոց Յուլրիգաւ ձին կեցնեւրով, վասն զի այս միջոցին ինչ քանի մը քալլ յառաջ գացած էր, եւ Գամբուզանան մեկ կողմէն էր մնայած»:

«Այնքէ քիչ մը հեռու գետից կործանելով ներս մտաւ: Եթէ է քիչ մ'ալ ձիւարկէր, յանկարծ խորխորափ մ'եղէրքը պիտի գտնուիր: Խորխորա-տէն անդի ճամբան քարակալ էր շարունակուի»:

«Այս բոլորովին նոր տեսարան մը պիտի ըլ-լայ, բնաւ Յուլրիգաւ, հետաքրքրութիւնս զգու-ցիկ եւ պէտք է որ վայելեմ զայն»:

«Թող տուէր, որ գտնէ ընկերանամ ձեզի»:

«Ձեզի չեմ կրնար արգելել, ճամբան ազատ է: Բայց կրնամ զձեզ ապահովելնէն որ բանն մը չեմ վստահուիր»:

«Համոզուած եմ, որ ձեր հայրն ու եղբայրը պիտի ներանան վրաս, եթէ ձեր քաջաբնութեան սյուսարարութիւնն իբրեւ պատուէր նկատեմ, եւ որովհետեւ ճամբան ազատ է...»:

«Եկե՛ք ուրեմն, եւ պատմեցէ՛ք թէ այս դեպքն երբ եւ ի՞նչպէս եղաւ»:

Բաւական ետեւ, որ երկուքը քովէ քով ձիա-վարեցին եւ Գամբուզանա այս լեռան կործանման կարծեցեղ պատճառներն ընդարձակ պատմեց, Յուլրիգաւ հազիւ կէտակնելով միւս կը գնէր: Խաչքը շլինցուցած՝ յանկարծ ձեռքով Յուլրիգային բաշ-կէն բռնեց եւ բռաւ: «Եթէ է յառաջ երթալ կ'ու-ղենք, հարկ է որ ձիւն իջնանք»:

Ճամբուն մէկ անկիւնէն հասած էին, եւ կող-մակի բարկացած սեպ ապամածներն՝ ճամբուն յառաջակողմը տեսնելու արգելք կ'ըլլային: Կոր-ծանեալ լեռն՝ ըստ Գամբուզանայի խօսքին, այն անկեան շիրջ ետեսն էր:

«Ինչու վար իջնանք, հարցոց օրիորդ»:

«Վասն զի քանի միջոց հաստանան քա-լումքն ուրիշ գործարեւութիւն մըն ալ կրնայ յառաջ բերել: Հիմայ ճեղքուածքին ընդարձա-կութիւնը կը գննեմք»:

«Լոււ է, բնաւ Յուլրիգաւ, մինչեւ արկածից տեղն երթանք»:

Բնաւ եւ թեթեւեալութեամբ մը թամբէն վար ցատկեց եւ ձիւնն տանել ծռառային նետեց: Գամ-բուզանա ալ փութեաց նշդպէս վար իջաւ, եւ եր-կուքը մէկտեղ գրեթէ վաթնասն քալլ յառաջ գացին: Իսկ ծռառն միեւրոյ իւր ձեռքով իրեւ իր Գամբուզանայի բռած տեղը՝ բնութեան գեպքը կը նշմարուէր, թեւեւ դեմին անպահանջութեան վրայ՝ պաշտանակային յայտնած վտիւերուն տեղի չկար: Եղած կործանումն ո՛չ լայն էր եւ ո՛չ խոր: քանի որ հողի եզրն փառն նորոգելու զբաղած էին, եւ առանց վախի նոյն տեղը կը շարժէին ու կը քալէին:

«Եւ այս վասնդ պիտի ըլլայ» բնաւ Յուլրի-գաւ ծիծաղելով:

«Ոչ, պատասխանեց պաշտանակալը հաստա-տան ձայնով, միայն ինծի հնարաւարութիւն պիտի տար ձեզի քանի բան յայտնուէ, որ միայն ձեր ականջին համար սրբուած է»:

«Հետաքրքրութիւնս կը շարժեք, բնաւ օրի-որդ՝ ձեռքը թեթեւ ցպով խաղալով, ինք արդէն դիտել անոր ըսելքը, վասն զի պաշտանակալին շա-փաղանց վարմունքն կը գգար: Բնականաբար ասոր վրայ խաղին իրեն համոյ չէր, վասն զի Գամբուզա-նայի զգածմունքն շու՛նէր: Բայց մեկ կողմանէ կը տեսներ, որ դիպող այնպէս բերելով, խոսակցու-թեան խառնափել անկարելի էր, միանգամայն կը յուսար, որ Գամբուզանա անկէ վերէն՝ զինքն յա-մանաւորութիւն ինքզինքն ետ կը կենայ: Քիչ մը գան-դագիւղէն ետքն՝ ինչ զինքը պատարան ցուցեց պաշ-տանակալին միտ գնելու»:

«Օրիորդ, բնաւ վերջինն, անկարելի է որ նշմարած չըլլաք, թէ աստիկ միտութիւն մը կը զգամ առ ձեզ»:

Յուլրիգաւ թեթեւ մը գլուխը ծռեց անոր բռածն հաստանելու մտքն եւ պատասխանեց:

«Տէր, պէտք էր խոստովանել, որ իմ կող-մանէս ամենին բան մ'եղած չէ, որով կարենայիք հետեւեցնել թէ ես ալ նոյնն զգացած ըլլամ»:

«Այո՛, ստորդ է, սակայն շտեսայ այնպիսի

վարձուք մին ալ, որմէ կարեւորիչ հետեւցընել թէ որտեա մեծարանքը ձեզի ան հաճոյ ըլլայ, եւ այսպէս իրաւունք ունեւի . . . և

Տէր, բանի մէջ ալ իրաւունք չունեիր, ըսաւ Տուրիդա խօսքը կարելով, եւ ոչ իսկ կարծելու որ եւ ձեր մեծարանքը կը նշմարեմ. ձեզի հիմա ըրածս ազատ խոստովանութիւն մըն է:

«Եւ այս խոստովանութիւնէ՞ ինծի եղբակա. ցութիւններ չհասնէ՞»:

«Այնչափ միայն, որչափ որ խոստովանութիւնն ինքնին է»:

«Չէր խօսքերն շատ յուսովից չէն երեւար. ինծի գէժ մ'ըն ունիր, Թերեւս զմեզ բաժնողը զիրար լաւ չհասկընային, յառաջ գայ»:

«Զիրար լաւ չհասկընալը չէ զմեզ բաժնողն, Տէր: Արեւը զգածու՞մ մըն է, որ կաւ գայ, եւ չենք գիտեր թէ ինչպէս»:

«Եւ սակայն, թէ եւ մեզի բոլորովին յայտնի չըլլայ, միշտ հիմ մ'ունի, Թող տուէք որ ազատ համարակալ խօսիմ: Տարի մըն է որ Եսպիյին բարեկամն եմ, եւ ձեր հօրը կարծեկից: Անոր համար ընկերակիցներեւ շատերուն հետ գտնեցայ. ինծի գտկամակալ թեմաք կը նային եւ բանակին մէջն հեռացընելու վրայ կը խօսին: Սակայն Տուրիդա, այս ինծի մեծ անիրաւութիւն է. ես ձեզի համար ձեր եղբորը բարեկամը՝ ձեր հօրը կողմակիցն եղայ, ձեզի համար ընկերակցացս հետ գտնեցայ եւ կեսաղք վատագի մէջ կը առնեմ: Զարհուրելի բան է, եթէ է մտածելու ստիպուիմ, թէ ձեր նպատակներն իմիններու հակառակ ըլլալուն՝ ինծի ձեր սէրն կը զնայար: Վասն զի այս հակադասութիւնն իրական չէ, պարզապէս գիտակ մըն է, որը երբեք անցուցի ձեզի աւելի մեղեմնալ կարենալու համար»:

«Տէր Դենիէնդէ, զեղեցիկ բան մը չէ, որ դուք իմ սիրոյն համար հայտն եւ եղբայրս խաբէք»:

«Եւ եթէ ձեր սիրոյն համար կ'ըլլայ, օրիորդ իմ, զեղեցիկ բան է որ դուք տար վրայ այսպէս խիստ զճիւ. մ'արեւակէք: Իսպառ խօսք մըն է»:

«Եւ աւելի խառաքոյն մը պիտի կցեմ ասոր: Ո՛վ կ'երաշխտարէ, որ ինն ծիշը հակառակը չէ»:

«Այո, ասիկայ շատ աւելի խառաքոյն է, եւ այսպիսի յանդիմանութեանց առջեւ ուրիշ բան չի մնար: Բայց եթէ լուսթեմա յառնեմ առեւ»:

«Պաշտօնակալին երեսաց միանունըն որտիցաւէն սկսան ստաթիկ գործը, այնպէս որ Տուրիդա ցատկայելով՝ զինքը հանդարտեցընելու քանի մը խօսք խօսիլն կարելու դառեց»:

«Երբեք միայն չէր, ձեզի ծանր յանդիմանութիւն տալ: Սեր սիրոյն համար եղած աճն բաներուն կը ներքեւ, եւ եթէ յառաջագոյն խաբէք, ծանր խօսքն ըսի, համարեցէք որ ըսած չըլլամ, կամ գտնե համարեցէք, որ զձեզ վշտացընելու գիտաւարութիւն չունեի»:

«Պաշտօնակալն արագութեամբ անոր ձեռքն բռնեց եւ շրթանց տարաւ, թէպէտ անիկայ ազատելու կը նսնար»:

«Տէր Դենիէնդէ, ըսաւ Տուրիդա խառութեամբ, կ'երեւայ որ ուղիղ միջին ճամբան քայլել չէք գիտեր»:

«Կրնայ մշտնջենաւոր մերժման դատապարտուող մը՝ այն ատեն ալ ուղիղ միջին ճամբան քայլել, երբ ստիպիլ յաւոյ նշնլը մը ծագի սրտին մէջ: Օրիորդ, լաւ կը տեսնեմ որ դուք չէք սիրեր, ապա թէ ոչ, նոյն իսկ թէ է նոյն դատաւում չունենայիք, զոնե անեցածս առաւելաւ սիրոյս բոցը կրնայիք բերանեցնել»:

«Իրեք է. այնպէս, ինչպէս որ դուք այս զգաւուն կ'ըմբռնէք, եւ չեմ ըմբռնիր, Բայց երեցեք: Կ'ըսեք թէ զիս կը սիրէք, զիս կնոսթեան պիտի խղիւղէք, եւ սակայն հիմայ կը խոստովանիք, որ միշտէս հիմայ այն պատկերն՝ որուն ասի զմեզ կը ճանչնայի, պարզապէս գիտակ մըն է: Եթէ սէր զարթոնցանել կ'ուզէիք, չմտածեցիք որ ամէն բանէ յառաջ անկեղծ պետք էիք ըլլալ»:

«Չէր ասունը մուտք գտնելու ուրիշ ճամբայ չկար»:

«Հիմայ ձեր պատկերն նկարուեցաւ մտքին մէջ, եւ ամէն անգամ որ Գամբուզանային անունը լսեմ, այս պատկերն աչացս առջեւ պիտի գայ: Առտուածութեանց մը կը տեսնեմ»:

«Չէր սիրոյն համար»:

«Իմ սիրոյն համար զԱստուած ուրացալք: Տէր Դենիէնդէ, որչափ դոյզն բանի համար զիս ալ պիտի ուրախեց»:

«Աստուած գիտեմ, որ այս ամենայն սրտէս ու մտքէս շատ հեռու էին»:

«Այս աւելի գէշ է, չայրաւ եղբայրս ալ ձեզի պէս կը խորհի եւ ձեզի կարեւորեցիք. եւ սակայն զոնե ասով կրնամ զերեք արգարացընել, որ ինչից կարծեաց ուղղութեան համոզուած եմ. անոր համար զարեւալ կը մեծարեմ զերեքը: Բայց դուք, Տէր, Աստուծոյ կը հաւատայ եւ զիսեւ գիտակ նսք եւ ասով կ'ուզէք իմ սէր վատարկիլ: Կը զարմանամ, որ երկիրը չի բացուիր եւ զմեզ չի կլեր»:

«Այսպիսին մը պաշտօնակալին երեսին վրայ թէ թէ եւ Ժպիտ մը տեսնուեցաւ. Բայց քիչ մ'ետքը նորէն խորին ծանրութիւն մը տիրեց կերպարանացընելու»:

«Այո, օրիորդ, ընտանութիւնը ձեր ձեռքն էր: Դուք կրնաք զիս խոր անդունդէ արեւալից բարձունքի մը հընարել, որմէ առ ձեզ ունեցած սէրս զիս կ'ըրծանեց»:

«Այսպիսին մը լուսթիւն տիրեց: Տուրիդա պատասխան չտուաւ»:

«Գամբուզանա ասոր վրայ դարձեալ եռանդ գետնի խօսքն յառաջ տարաւ. «Այո, Տուրիդա, այս այսպէս է: Եթէ զիս չտիրեցնուզ համար ձեր ապագան ինծի չէք կրնար վատահիլ գտնե ողորմածութիւնէ բեք: Եղբայր, Դենիէնդէ գիտեք որ հագի մը վատագի մէջն է»:

«Եղիզի՞ փորիլ, ըսաւ յանկարծ Տուրիդա, եթէ ձեր բերանն՝ ձեր սրտին համաձայն խօսեր, ան ատեն եւ ձեր պայտած գաղափարականն կ'ըլլայի: Չէր շատաւան ըլլալու բողձանք չունիմ: Ճշմարիտն ըսեմ, Տէր, նոյն իսկ իմ ունեցած սիրութեան համար այս որոյ պայման շատ անյարմար էր: Աւելի մեծ յիմար մը գիտաւեցէք ձեզի»:

«Տուրիդա իմ անուստեալ պաշտօնակալին արհամարհական նայուածք մ'արձակեց եւ արագաւ»:

Թեամբ երկվարին դիմեց: Ամեն օգնութիւն մերժե-
լով՝ իւր Ծնօգին օւնք թառաւ, եւ ծառային պա-
տուէր տուաւ, որ եթէ Գաւառականայ՝ մին
յանմէն եւ իւր ետեւէն գայ: Եւ եկած ծամբէն,
նորէն սուրբովով անցաւ գնաց:

Գաւառականն ծամբայ ելաւ եւ կամայ կամայ
դէպ ի Բիգայի կը ձկնափարէ: Կերպարանքը գունա-
տած եւ զարճարեկն կատարութիւն մը կ'ուտեր
դէնքը: Այլ պիտի հետեւ բարկապաշտ Ցուրիգային
առջեւ կէս-զընացեալ ձեւացող՝ եւ բուրբային
զընձան գալու համար անոր ձեռքին հարկաւորու-
թիւնն չունէր. իւր Երազիրներն ի գերեւ ելած էին,
եւ առաջին վայրկեանն ուրիշ զգածունն չունէր,
բայց թթէ վրէժխնդրութեան անցողաց ծարաւ մը,
վրէժխնդրութիւնն ամենուն դէմ, որոնք Ցուրի-
գային այս որոշման մասնակցութիւն մ'ունէին:

(Հարստակիւն)

ՅԵՐԵՐԱՅԵԼԻ

ՆԱՐԱՆՈՒԹԵՔ

Նոր կտոր մը:

Վրանի մ'օր է որ Միւսիէն զարմանալի կտաք
մ'ամեն անցորդներու մտադրութիւնը կը գրաւէ:
Աօրկայ առանց ձիւ ինքնաշարժ կտաք մըն է, որուն
շարժիչն՝ կառքին ետեւի կողմէն հաստատուած մանր
կաթի մեքենայ մըն է, Գործածուած նիւթն ածուխ
էն, այլ բնակիչը (benzine) բառած չեղանիւթն:
Կառքին կարեւոր կազմն այս հեղանիւթն է կը հա-
նուի: Առաւելութիւնն այնմ է, որ թթէ շուտ, թէ
միօրինակեալ եւ հանգիստ ընթացք մ'ունի այս
կտաքն, եւ ամբողջ վտանգուն նիւթին ձախքն է,
մեկ ժամուան համար գրեթէ 20 կտաք. կամ 40
սանդիւն: Ամեն մարդ կրնայ գիրաւ կառավարել,
եւ մեկ ժամուան մէջ 16 քիլոմետր ճամբայ կ'ընէ:
Կեցքներնու համար կողմնակի ըմակ մ'ունի, որուն
ձեռքը ուզած ատեն կրնայ կեցողիլ: Երեք անիւ
ունի, որոնցմէ առջինն դէպի առջ կը ծառայէ: Ու-
զած ուղղութեամբ կրնայ գործառնիլ կտաքը: Իսկ
զատի վեր ելլելու համար՝ մեծ արուեստով շինուած
կապանն մ'անի:

Զարմանալի ծաղիկ մը:

Մէքենիկայ նոր ժամանակներու ծաղիկ մը
գտնուեցաւ՝ որ արուան ընթացքին մէջ երեք ան-
գամ գոյնը կը փոխէ: Առաւօտը ձեռքան կ'ըլլայ, կէ-
սարեկն ետք կարմիր, եւ իրիկունը կապուտ գոյն մը
կ'առնուն: Միայն կեսօրն անյշ կը հօտի:

ՏԵՏԵՍՍԿՈՍ

Ալպանաւծ հսկիթի թոռակաւորնիլ:

Ալբերին բժշկական շարաքանութիւնն թու-
նաւորաւ ընտանեաց դէպք մը կը պատմէ, որ մեծ
ուշադրութեան արժանի է: Վեց հօգի հակութի
ժերմութեց պատրաստուած անուշեղէն մ'ուտելով
թուաւորացան: Հաւկթի գեղնից կապուտ գոյնն
ետքը՝ անացած սպիտակուցը մաքուր գաւաթի մը

մէջ գործելով զով տեղ մը պահուած էր: Խնայող
սանաթիկինն ուժը իր ետքը ձեռնվազն կ'առնուն եւ կը
սկսի զարնելով փրփրայընէն: Փրփրայըններու առնեն
տեսակ մ'անհամայ հոտ կը բուրբը հակկիթն եւ
էնք փրփրաք, բայց սանաթիկինն քանի տեղ շարն-
լով, վրան քանի մը նոր հակկիթ կ'աւելցընէ եւ
առով ուտելիքն կը պատրաստէ: Ուտելէն 15 ժամ
ետքը սաստիկ ցաւ մը կը բռնէ բոլոր կերպիւններն:
Չկայ սաստիկ սկզբութիւնն մը, որքան ուժգին բա-
բախում, սիրտ խառնուիլ, փսիւիլ եւայլն կ'ըլլայ
հետեւութիւնն: Անմիջապէս բժշկաց օգուծեամբն
վտանգէ կ'ազատին, բայց հետեւութիւնը գրեթէ
շարաք մը գեւ. կը զգան: Այս թուաւորման
նշաններն՝ ապականած ձուկ, միս, պանիր ուտելով
յառաջ եկած թուաւորման հետ նոյն ըլլալուն,
հաստատուեցաւ որ ձեռնվազի նիւթին ապականե-
լէն յառաջ կու գայ միշտ այս թոյնը:

ՄԵՆԵՐԱՆՈՒԹԵՔ

Արեգականն եւ յոսանայ խաւարում՝ յաիմ 1889:

Մ.առկիպ 1889ին երեք անգամ արեգական
եւ երկու անգամ լուսնայ խաւարում պիտի ըլլայ:
Արեգականն առաջին խաւարումն բարբախտ է:
Խաւարումը կը սկսի Յունիսար 1ին (նոր տամբը)
իրիկունը (եւրոպական) ժամը 7ը 50 անցած, եւ կը
վերջանայ 12ը 16 անցած: Խաւարումը տեսանելի
է միայն Հիւսիսային Ամերիկայ, (բայց ոչ հիւսի-
սային բեւեռին մօտ): Եւ խաղաղական Ովկիանոսի
հիւսիսային արեւելեան կողմը:

Առաջին խաւարումն լուսնայ մասնակուն է, եւ
պիտի ըլլայ Յունիսար 17ին: Խաւարումը կը սկսի
առաւ առաւել 4ը 45 անցած եւ պիտի վերջանայ
7ը 41 անցած: Տեսանելի է արեւմտեան Եւրոպայ,
Աֆրիկէ եւ Ամերիկան:

Երրորդ խաւարումն արեգական պիտի ըլլայ
Յունիս 28ին՝ մասեկանած: Բոլոր երկրիս վրայ կը
սկսի առաւա 6ը 52 անցած, մասեկանած կ'ըլլայ
8ը շուր անցած, եւ կը վերջանայ բոլոր երկրիս վրայ
12ը 40 անցած: Աֆրիկայ տեսանելի է՝ Աֆրիկէի
հարաւային կէսն, հարաւային Արաբիա եւ Առա-
ջակողման Հնդկաստան՝ Սումատրա, Ջաւա եւ Պու-
նէյի հարաւագոյնն, Հնդկաց Ովկիանոս եւ Մեծ
Ովկիանոսի հարաւագոյնն:

Երրորդ մասնական խաւարումն լուսնայ պիտի
ըլլայ Յունիս 12ին: Կը սկսի իրիկուն 8ը 29 անցած, եւ
կը վերջանայ ժամը 10ը 51 անցած: Տեսանելի
է Աւստրալիա, Աֆրիկէ, Աֆրիկայ հարաւային կէսն
եւ Եւրոպայ, ի բաց տեսալ քուրսովին հիւսիսա-
կողմն:

Երրորդ բոլորական խաւարումն արեգական
պիտի ըլլայ Դեկտեմբեր 22ին: Երկրիս վրայ ընդ-
հանրապէս պիտի սկսի կէսօրէն յառաջ 11ը 3 ան-
ցած եւ պիտի վերջանայ կէսօրէն ետեւ 4ը 18 ան-
ցած: Բոլորականութիւնը կը սկսի կէսօրը 12ին եւ
կէսօրէն ետեւ 3ը 21 անցած կը սկսի բացուիլ:
Խաւարումը տեսանելի է հարաւային Ամերիկայի
Հիւսիսային կէսն, Աֆրիկէ՝ ի բաց տեսալ արեւե-
լեան հիւսիսակողմը, Արաբիա եւ Աւստրալիան Ով-
կիանոս: